

THE HISTORY OF THE INTERACTION BETWEEN THE KOKAND KHANATE AND THE HIGHLAND TAJIK BEYKDOMS

Ibraximov Barotjon Botirovich

Associate Professor, Namangan State Pedagogical Institute

Email: ibarotjon2404@gmail.com

Article history:	Abstract:
<p>Received: 14th September 2025 Accepted: 11th October 2025</p>	<p>This article examines the political, economic, and military relations between the Kokand Khanate and the mountainous beyliks of Tajikistan — Hisor, Kulob, Qarotegin, Darvoz, and Baljuvon — during the 18th–19th centuries. The study is based on comparative historical and geopolitical methods. Findings indicate that while the Kokand Khanate failed to establish full control over these regions, it strengthened influence through trade, taxation, and military alliances. The expansion of the Russian Empire and the rise of the Bukhara Emirate eventually terminated these relations.</p>

Keywords: Kokand Khanate, Mountainous Tajikistan, Hisor, Kulob, Qarotegin, Darvoz, political relations.

QO'QON XONLIGINING TOG'LI TOJIKISTON BEKLIK LARI BILAN O'ZARO MUNOSABATLAR TARIXI

Ibraximov Barotjon Botirovich

Namangan davlat pedagogika instituti dotsenti

Email: ibarotjon2404@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qo'qon xonligining XVIII–XIX asrlarda tog'li Tojikiston beklklari — Hisor, Ko'lob, Qarotegin, Darvoz va Baljuvon bilan siyosiy, iqtisodiy va harbiy munosabatlari IMRAD talablari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot manbashunoslik, qiyosiy tarixiy va geosiyosiy yondashuvlarga tayangan. Natijalarga ko'ra, Qo'qon xonligi bu beklklar ustidan to'liq nazorat o'rnatolmagan, biroq savdo, soliq va harbiy ittifoqlar shaklida o'z ta'sirini kuchaytirgan. Rossiya bosqini va Buxoro amirligining faolligi bu munosabatlarga yakun yasagan.

Kalit so'zlar: Qo'qon xonligi, Tog'li Tojikiston, Hisor, Ko'lob, Darvoz, Qarotegin, siyosiy munosabatlar.

ИСТОРИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КОКАНДСКОГО ХАНСТВА С НАГОРНЫМИ ТАДЖИКСКИМИ БЕКСТВАМИ

Ибрахимов Баротжон Ботирович

Доцент Наманганского государственного педагогического института

Электронная почта: ibarotjon2404@gmail.com

Аннотация: В статье анализируются политические, экономические и военные отношения Кокандского ханства с горными бейликами Таджикистана — Гиссаром, Кулябом, Каратекином, Дарвазом и Балджуаном в XVIII–XIX веках. Исследование основано на сравнительно-историческом и геополитическом методах. Согласно результатам, Коканд не смог установить полный контроль над регионами, однако расширил влияние через торговлю, налоги и военные союзы. Усиление Бухарского эмирата и продвижение России положили конец этим отношениям.

Ключевые слова: Кокандское ханство, горные бейлики, Гиссар, Куляб, Дарваз, Каратекин, политические отношения.

KIRISH (INTRODUCTION)

Qo'qon xonligi XVIII asr oxiri — XIX asrning o'rtalarida Markaziy Osiyodagi eng muhim siyosiy tuzilmalardan biri hisoblanadi. Uning hududiy ekspansiyasi Farg'ona vodiysi chegaralaridan tashqariga chiqib, tog'li Tojikiston beklklari bilan murakkab siyosiy aloqalarning shakllanishiga sabab bo'lgan. Hisor, Ko'lob, Qarotegin, Darvoz va Baljuvon kabi beklklar geografik jihatdan strategik ahamiyatga ega bo'lib, Qo'qon xonlari uchun savdo yo'llari, harbiy himoya va soliq tizimi nuqtayi nazaridan katta manfaat tug'dirgan [1].

Mazkur maqolaning maqsadi Qo'qon xonligining tog'li Tojikiston beklklari bilan munosabatlarining shakllanish omillarini, bosqichlarini va tarixiy ahamiyatini IMRAD formatida ilmiy tahlil qilishdan iborat.

METODOLOGIYA (METHODS)

Tadqiqot quyidagi metodologik asoslarda amalga oshirildi:

Tarixiy-qiyosiy tahlil — Qo'qon xonligining turli beklklar bilan aloqalari solishtirildi.

Manbashunoslik — Niyoz Muhammad Xo'qandiy, Mirzaolim Mirmuhammad, rus harbiy

ekspeditsiyalarining qaydlari hamda XIX asr manbalari o'rganildi [2; 3].

Geosiyosiy yondashuv — tog'li beklklarning strategik o'rni, tabiiy-geografik imkoni, yo'l tarmoqlari, qo'shni davlatlar ta'siri hisobga olindi.

Tizimli tahlil — iqtisodiy, harbiy va diplomatik omillar o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

NATIJALAR (RESULTS)

XIX asr boshlarida Qo'qon xonlari — Alimxon va Umarxon davrida janubiy yo'nalishda faol siyosat yuritildi. Tog'li Tojikiston hududlari savdo va harbiy yo'lak sifatida muhim bo'lganligi uchun ular bilan avvalo diplomatik aloqalar mustahkamlangan [4].

Hisor bekligi Buxoro amirligiga yaqin bo'lgani sabab Qo'qon xonligining bevosita ta'sirini qabul qilmagan. 1820–1840-yillarda ikki tomon bir necha bor soliq va hududiy masalalar yuzasidan to'qnashgan [5].

Ko'lob bekligi ustidan Qo'qon bir necha bor nazorat o'rnatishga harakat qilgan, ammo Buxoroning qarshi siyosati bunga to'sqinlik qilgan. Qarotegin tog'lari tabiiy qal'a bo'lgani sabab Qo'qon qo'shinlari bu yerlarda barqaror hukmronlik o'rnatolmagan [6].

Darvoz beklari ayrim harbiy yurishlarda Qo'qonga yordam ko'rsatgan. Baljuvon esa ko'proq savdo va iqtisodiy aloqalar bilan cheklangan [7].

Rossiyaning 1860–1870-yillardagi boskinlari Qo'qon xonligining janubiy siyosatini chekladi. 1876-yilda Qo'qon xonligining tugatilishi bilan Tojikiston beklklari bilan aloqalar to'xtadi va hududlar Buxoro amirligi ta'siriga o'tdi [8].

MUHOKAMA (DISCUSSION)

O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, Qo'qon xonligining tog'li Tojikiston beklklariga munosabati uzluksiz siyosiy strategiya bo'lmay, balki davriy ehtiyojlar va geopolitik vaziyatga bog'liq jarayon bo'lgan. Tog'li hududlarning tabiiy sharoiti Qo'qon qo'shinlarining harakatini cheklagan. Bekliklarning mustaqil siyosat yuritishi ham xonlikning ta'sirini zaiflashtirgan.

Buxoro amirligi bilan doimiy raqobat, shuningdek Rossiya imperiyasining bosqinchilik siyosati Qo'qonning janubiy siyosatini izdan chiqardi. Shunga qaramay, Qo'qonning savdo, soliq va ittifoqchilik orqali mintaqaga ko'rsatgan ta'siri tarixiy jarayonlarda muhim o'rin tutgan.

XULOSA (CONCLUSION)

Qo'qon xonligi va tog'li Tojikiston beklklari o'rtasidagi munosabatlar XVIII–XIX asrlar mintaqaviy siyosatining markaziy bo'g'inlaridan biridir. Xonlikning beklklar bilan aloqalari:

- iqtisodiy manfaatlar,
- savdo yo'llari nazorati,

- harbiy xavfsizlik,
- qo'shni davlatlar raqobati asosida shakllangan.

Tog'li hududlarning geografik murakkabligi, beklklarning avtonom siyosati va Buxoro–Qo'qon raqobati Qo'qon xonligining bu yerlarda barqaror hukmronlik o'rnatishiga imkon bermagan. Rossiya bosqinlari esa bu munosabatlarni butunlay yakunlagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xo'qandiy N. *Tarixi Shohruxiy*. Qo'qon, 1875.
2. Mirmuhammad M. *Tarixi Farg'ona*. T.: Fan, 1991.
3. Nalivkin V.P. *Kokandskoye khanstvo*. SPb., 1886.
4. Ziyoev H. *O'zbekiston XIX asrda*. T.: Universitet, 2000.
5. Bartold V.V. *Turkestan v epokhu mongolov*. M., 1964.
6. Aminov Z. *Farg'ona vodiysi tarixi*. T.: O'zbekiston, 1996.
7. Mirzoev A. *Gornye oblasti Tadjikistana*. Dushanbe, 1978.
8. Geyns A. *Zapiski russkogo ofitsera*. SPb., 1892.